

Євген Романенко

докторант кафедри державної політики
та управління політичними процесами
НАДУ при Президентові України, к. держ. упр. доцент

ДІАЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

В межах даної статті здійснено аналіз діалогічної взаємодії між органами державної влади та громадськістю у процесах формування державної політики, розкрито специфіку та причини «діалогічного повороту» в державно-управлінській сфері, вказано на зміну методологічних принципів розуміння діалогу як стратегічної умови розвитку комунікативного та медійного суспільства, охарактеризовано поняття діалогу з точки зору різних дослідницьких підходів, виокремлено поняття «державно-громадський діалог», наведено зміст діалогічної взаємодії та асиметрії у процесах розроблення публічної політики, розроблено параметри комунікативного конструкту, який має протистояти асиметрії та парадіалогічності у системі державного управління.

Ключові слова: діалог, діалогічна взаємодія, діалогічний поворот, державно-громадський діалог, парадіалогічність, комунікативне суспільство, медійне суспільство.

Evgen Romanenko

DIALOGIC INTERACTION OF THE PUBLIC AND GOVERNMENT OFFICIALS IN POLICY DEVELOPMENT

Within this paper analyzes the dialogic interaction between public authorities and civil society in policy development, and disclosed the specific reasons dialogical turn" in public- administrative sphere, are to replace the methodological principles understanding of dialogue as a condition of strategic communication and media society describes the concept of dialogue in terms of different research approaches singled concept of public- public dialogue, given the content of dialogic interaction and asymmetry in the process of developing public policy options developed a communicative construct that has to withstand asymmetry and paradialogichnosti in public administration.

Keywords: dialogue, dialogical interaction dialogic turn, public and civil dialogue, paradialogichnist, communicative society, media society.

Евгений Романенко

ДИАЛОГИЧЕСКОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ОБЩЕСТВЕННОСТИ И ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ

В рамках данной статьи осуществлен анализ диалогического взаимодействия органов государственной власти с общественностью в процессах формирования государственной политики, раскрыта специфика и причины диалогического поворота в государственно-управленческой сфере, указано на смену методологических принципов понимания диалога как стратегического условия развития коммуникативного и медийного общества, охарактеризовано понятие диалога с точки зрения различных исследовательских подходов, конкретизировано понятие государственно-общественного диалога, раскрыто содержание диалогического взаимодействия и асимметрии в процессах разработки публичной политики, разработаны параметры коммуникативного конструкта, который противостоит асимметрии и парадіалогічності в системе государственного управления.

Ключевые слова: диалог, диалогическое взаимодействие, диалогический поворот, государственно-общественный диалог, парадіалогічність, коммуникативное общество, медийное общество.

Розвиток комунікативного суспільства та побудови сильної держави передбачає запровадження нових форм комунікативної взаємодії громадськості та органів державної влади у процесах формування державної політики. Однією із таких форм є діалогічна взаємодія між органами державної влади та громадськістю, під якою необхідно розуміти сукупність соціальних інтеракцій, які здійснюються за допомогою такого комунікативного інструменту, як діалог.

За останні десятиліття в межах сучасної державно-управлінської та політичної практики реалізації комунікативних технологій намітився своєрідний «діалогічний поворот». На думку М. С. Кагана, діалог «відображає певну до кінця не усвідомлену зі всією

чіткістю потребу людства в радикальній зміні тієї соціокультурної ситуації, яка склалась у першій половині ХХ ст.» [1, с. 46]. На підставі цього сучасні вчені виділяють три основні причини, які зумовили даний «діалогічний поворот».

Перша причина пов'язана з фрагментарністю, незв'язністю постмодерного дискурсу, який є важливою складовою вирішення позитивних завдань з інтеграції суспільства. Радикальний плюралізм фаворизував діалог як спосіб пізнання та спілкування, що відкриває ширші можливості громадянам у процесах демократизації системи державного управління [2].

Друга причина пов'язана із «зіткненням цивілізацій» на етапі поширення релігійних війн. Це свідчить про те, що необхідною умовою запровадження діалогової комунікації є «глобальна трансформація владних відносин із ієрархії в командний взаємовплив... за цим стоїть різке збільшення кількості суспільних та політичних гравців у сучасному світі, а також прогресуюча взаємозалежність, і як наслідок сьогодні, як ніколи раніше в історії «сильний та слабкий спільно створюють своє спільне майбутнє» [3, с. 34].

Третя причина пов'язана з розвитком інформаційно-комунікативних технологій, які породжують нові форми недійного обміну інформацією між органами державної влади та суспільством. Завдяки цьому «влада де-ієрархізується, децентралізується, що тим самим породжує потребу в прямих формах політичної участі, що веде до скорочення посередницьких (представницьких) функцій» [4].

Стара парадигма комунікативного впливу громадськості на державну політику замінюється ексклюзивною практикою запровадження діалогічних принципів у системі державно-управлінської діяльності.

Аналізуючи зміну методологічних принципів у розумінні ролі діалогу як стратегічно важливої умови розвитку комунікативного суспільства, вчені вказують на: нову «діалогічну онтологію суспільства, яка характеризує глибоку трансформацію владно-політичних відносин» [5]; появу діалогічності найвищого порядку у відносинах держава-громадянин [6]; на осмислення нових форм діалогічного дискурсу, в тому числі діалогічних аномалій, як інструменту обмеження та ресурсу розвитку міжкомунікативної взаємодії органів державної влади та громадськості.

Метою даної статті є здійснення концептуального аналізу діалогічної взаємодії між органами державної влади та громадськістю у процесах формування державної політики. Досягнення даної мети обумовлює вирішення таких завдань: розкрити специфіку та причини «діалогічного повороту» в державно-управлінській сфері, вказати на зміну методологічних принципів розуміння діалогу як стратегічної умови розвитку комунікативного та медійного суспільства, охарактеризувати поняття діалогу з точки зору різних дослідницьких підходів, виокремити поняття державно-громадського діалогу, конкретизувати зміст діалогічної взаємодії та асиметрії у процесах розроблення публічної політики, розробити параметри комунікативного конструкту, який має протистояти асиметрії та парадіалогічності у системі державного управління.

Структурною складовою діалогічної взаємодії є діалог. В межах даного дослідження принципово важливо чітко розмежовувати контекст розуміння діалогу від таких форм, як полеміка, розмова, бесіда, дискурсивні вимоги до суб'єктів діалогічної комунікації, власне сам дискурс, раціональне обговорення. Методологічний інтерес для даного дослідження становлять концепції комунікативних триад «діалог-дискусія-полеміка» (А. І. Пригожин), «незацікавлена дискусія – дискусія-сперечання» (Б. Манен). Процеси демократизації систем державного управління висувають нові умови до запровадження державно-громадської практики, які увиразнюють потребу не лише у дискусіях, обговореннях, але й у «діалогічності найвищого порядку», яка позбавлена жодних форм та умов комунікативного примусу, які можуть привести до відчуження громадськості від процесів формування державної політики.

Діалог слід розглядати як форму дискурсивної взаємодії між органами державної влади та громадськістю у напрямку осмислення та розроблення основних положень державної політики. У такому варіанті діалог здатен виступати у ролі комунікативного інструменту, оволодівши яким громадськість здобуває практичний потенціал впливу на процеси формування та реалізації державної політики. У випадках неможливості налагодження діалогу між громадськістю та органами державної влади обидві сторони зазнають так званих «комунікативних невдач», здійснюватимуть обопільну «мовну демагогію», опиняться у ситуації «комунікативного саботажу». Такі комунікативні прийоми характеризують певну комунікативну аномальність діалогічного дискурсу, акцентуючи увагу на певних парадоксах, які мають місце у державно-громадській практиці взаємодії.

У системі державно-громадської взаємодії можна виокремити такі форми діалогу: нейтральний діалог (який зберігає певну дистанцію між владою та суспільством з приводу певних актуальних питань); діалог-унісон (тісна комунікативна взаємодія суспільства та влади з приводу нагальних питань); діалог-дискусія (взаємодія, яка базується на обговоренні нейтрально-абстрактної проблематики); діалог-подія (ґрунтується на обговоренні особистісно-побутових питань, які емоційно гостро переживаються партнерами) [7, с. 50]. Виходячи із цього, можна класифікувати певні функції діалогу між владою та суспільством щодо процесів формування державної влади.

Залежно від функціональної спрямованості виділяють діалоги: фактичні (спрямовані на забезпечення гармонійних відносин між органами державної влади та громадськістю); риторичні (спрямовані на зміну соціально-політичної та економічної ситуації); естетичні (забезпечують інтерпретацію відповідної державно-управлінської ситуації, конкретної дійсності в політиці та життєдіяльності суспільства); терапевтичні (спрямовані на подолання функціональних перешкод у комунікативній взаємодії громадськості та органів державної влади); метакомунікативні (забезпечують рефлексію комунікативної поведінки) [8, с. 141].

Відповідно до реалізації комунікативних потреб виділяють такі форми діалогу: комплементарний (характеризується дефіцитом певної інформації у громадськості, з метою її отримання вступають в комунікативну інтеракцію з органами державної влади, різними групами громадськості та політичними інститутами); компететивний (являє собою конкуренцію думок, інтересів та прагнень громадськості щодо процесів формування державної політики); координативний (в межах якого партнери узгоджують свої інтереси та потреби) [9, с. 213].

На нашу думку, в межах системи державного управління можна говорити про державно-громадський діалог, під яким ми розуміємо інтерсуб'єктивний (міжсуб'єкту взаємодію) процес багатостороннього обміну інформацією, який має державно-управлінський зміст, спрямований на виявлення взаємних інтересів, пошук спільних позицій між органами державної влади та громадськістю з метою спільного вирішення актуальних проблем, узгодження їх цілей, дій, стратегій формування державної політики. Державно-громадський діалог є горизонтальною інституцією, яка пронизує собою всю взаємодію інститутів держави та суспільства, об'єднуючи їх у єдиний циклічний процес. Саме у такому контексті концептуально діалог має забезпечити «відкритість та взаєморозуміння при врегулюванні та координації дій у посиленні

співпраці громадськості з органами державної влади» [10, с. 108]. Така методологія ведення діалогу зумовлює становлення нових державно-управлінських, політичних та громадських інститутів, які тісно взаємодіють між собою за допомогою відповідних комунікативних прийомів. Це також приводить до розширення публічної сфери політики за рахунок інституціоналізації державно-громадського діалогу.

Відповідно до наведеної вище класифікації форм діалогів у сфері забезпечення комунікативної взаємодії органів державної влади та громадськістю можна чітко конкретизувати їх функції у процесах формування державної політики. До таких функцій діалогу доцільно віднести: аффіліативну (забезпечує певну сталість поглядів громадськості щодо оцінки змісту державної політики та результативності прийнятих державно-управлінських рішень); інтерпретаційну (забезпечує координацію потреб та інтересів громадськості у напрямку розроблення основних пріоритетів формування державної політики); діалог-інтерв'ю (за допомогою інтерв'ю, представники органів державної влади (ключові комунікатори від влади) надають необхідну інформацію громадськості щодо змісту державної політики); інструментальну (забезпечує регулятивну макроінтенцію на рівні взаємодії влада-суспільство); коментарну (інтерпретацію певних подій у сфері державного управління); директивну (формулюються чіткі вимоги до громадськості щодо певних параметрів формування державної політики (до прикладу «ви маєте взяти участь у виборах аби гарантувати демократичне майбутнє своєї держави»); неконструктивну (введення в заблудження) (спрямований на маніпулювання громадської думки); аргументативний (забезпечує виклад аргументів щодо прийняття певних державно-управлінських рішень).

Відтак, діалог, завжди являє собою інтеракційну взаємодію, що у загальнометодологічному відношенні дає підстави говорити про діалогічну взаємодію. На думку А. А. Леонтьєва «центральним моментом комунікативної взаємодії є не просто передача інформації, а взаємодія з іншими людьми та інститутами, як внутрішній механізм життєдіяльності суспільства вона передбачає обмін ідеями, інтересами, формування установок, завоювання суспільно-історичного досвіду» [11, с. 107].

Традиційно під діалогічною взаємодією розуміється «узгодженість ілюктивних (динамічних, узгоджених) намірів учасників щодо задоволення їх взаємних претензій» [12]; процес здійснення ілюктивно вимушених комунікативних дій [13, с. 37]. Відповідно до цього, на думку М. М. Бахтіна «комуні канти, включаючи сь у діалог, вимушені виконувати різноманітні (мовні) немовні дії, спонукати одне одного, реагувати на них певним чином» [12]; багатоплановий процес, який включає взаємообумовлені, доцільно узгоджені комунікативні дії, які забезпечують реалізацію спільних інтересів між громадськістю та владою на основі співпраці та рівності партнерських відносин. Це свідчить про те, що діалогічна взаємодія передбачає комплекс виконання взаємних обов'язків та взаємних реакцій, який забезпечує формування мікродіалогів («інтерактивних блоків», які передбачають одноразовий обмін репліками) та макродіалогів (комунікативна подія, трансакція, що передбачає декілька інтерактивних блоків, які забезпечують багаторазовий обмін інформацією).

В той же час варто враховувати і те, що діалогічна взаємодія завжди передбачає «зміну стану взаємодіючих об'єктів, яка характеризує асиметричність та нерівність учасників діалогу» [7, с. 115]. Під асиметричністю

розуміється неспіврозмірність, незбіг позицій між комунікантами, що утворюється в результаті їх обопільного впливу. Неспіврозмірність безпосередньо залежить від процесу діалогічної взаємодії, в межах якої відсутня паритетність взаємного впливу між людьми чи інститутами. Прагнучи забезпечити таку паритетність в умовах діалогічної взаємодії надзвичайно складно віднайти параметри відхилення від неї, оскільки діалог може включати одночасно як формальне спілкування, так і маніпуляцію. В результаті цього у процесі діалогічної взаємодії «центр ваги може переходити від однієї сторони до іншої», від органів державної влади до громадськості й навпаки. На думку А. Етціоні, «діалогічна взаємодія не просто відбувається, вона постійно народжується, ефект незавершеності приводить до актуалізації спонукання пошуку засобів реалізації, завершеності ідей, комунікативної рівноваги (прегнантності), а це означає, у кого є аргументи, той і впливає на діалог та процес пошуку істини» [14].

У системі державно-управлінської та державно-громадської практики надзвичайно важливим є паритетна активність як органів державної влади, так і громадськості у процесах формування державної політики, яка має привести до мінімізації діалогічної асиметрії. Коли у процесі діалогічної взаємодії один із її учасників почне здійснювати комунікативний тиск, це поглиблюватиме асиметрію, а відтак ефективність паритетності формування державної політики знижується.

Для мінімізації діалогічної асиметрії у взаємодії органів державної влади та громадськості слід дотримуватись відповідних комунікативних конструктивів:

- діалогічна взаємодія має базуватись на паритетних відносинах;
- основним принципом діалогічної взаємодії має виступати довіра;
- в межах діалогічної взаємодії має відбуватись інтерактивний обмін інформацією, на основі якої має формуватись зміст державної політики;
- діалогічна взаємодія має базуватись на спільному обговоренні актуальних тем.

Ці комунікативні конструкти дозволяють урівняти позиції органів державної влади і громадськості у процесі побудови діалогічних відносин, а на підставі цього виробити оптимальну формулу комунікативного супроводу процесів формування державної політики. У даному відношенні йдеться про діалогічну взаємодію між органами державної влади, «різними політичними партіями, рухами та навіть окремими людьми» [15, с. 6].

Аналізуючи предметну спрямованість діалогічної взаємодії органів державної влади та громадськості у процесах формування державної політики, А. Л. Журавльов виокремив три основних парадигми її розуміння.

1. Об'єктна (реактивна) (громадськість розглядається у ролі пасивного об'єкту впливу на зовнішні умови формування державної політики і як продукт цих умов).

2. Суб'єктивна (акціональна) (виходить із активності громадськості щодо процесів формування державної політики, яка здійснює на неї перетворювальний вплив).

3. Суб'єкт-об'єктна (інтерсуб'єктна) або діалогічна розглядає громадськість як відкриту систему, яка перебуває у постійній взаємодії з органами державної влади, володіючи внутрішніми та зовнішніми регуляторами щодо впливу на їх функціонування [16].

У контексті теоретико-методологічного аналізу діалогічної взаємодії органів державної влади та громадськості особливий інтерес становить концепція М. В. Казарінової, в межах якої нею обґрунтовано такі її моделі:

- лінійна (характеризує діалогічну взаємодію як форму передачі та прийому інформації, у процесі якої її відправник кодує ідеї та почуття у певний вигляд повідомлення, а потім відправляє його отримувачу, використовуючи при цьому відповідний канал (мова, письмове повідомлення);
- інтерактивна (передбачає почерговий вплив партнерів у процесі комунікації, який перетворює її лінійну схему в циклічну, що забезпечує налагодження між ними зворотного зв'язку);
- трансакційна (передбачає процес одночасного відправлення та отримання повідомлень між комунікантами). Фактично, це діалогічна взаємодія в режимі реального часу, коли партнери мають можливість впливати один на одного, коригувати свої дії відповідно до такого впливу, формувати власне уявлення про події [17, с. 16].

При аналізі діалогічної взаємодії важливо враховувати її іллокутивний характер, який вказує на динамічність його розгортання, системну та перманентну зміну поглядів, інтересів, контекстів, з іншого боку на так зване їх «зщеплення» узгодження у процесі певного діалогу. Фактично йдеться про те, що в умовах діалогічної взаємодії відбувається обмін репліками та зміна комунікативних ролей. Процесуально це відбувається так: «адресант вибудовує першу, ініціативну репліку, висловлює передусім свій комунікативний намір та емоційний стан, який відповідає його соціальній та психологічній ролі, та користуючись спільно з іншим комунікативним кодом, впливає на нього, або повідомляє йому нові знання, і тим самим змінює світ знань партнера або спонукає його до певних дій» [18, с. 44]. Завдяки цьому відбувається діалогічний дискурс, в межах якого чітко виразнюються збіг чи незбіг певних комунікативних установок та інтенцій між суб'єктами взаємодії.

Одним із компонентів діалогічної взаємодії є контекст. Його реалізація має різні форми, серед яких: вербальна, невербальна, історико-культурна, психологічна, соціальна, політична. Це свідчить про те, що «будь-яка інформація завжди контекстуальна, відбувається за певних умов, які впливають на характер її протікання... контекст це не статичне доповнення до комунікативного процесу, це динамічна система, яка змінюється розвитком комунікації» [19]. Аналізуючи контекстність діалогічної взаємодії органів державної влади та громадськості, слід звернути увагу на її ментальний аспект. Цей аспект дозволяє чітко простежити, як ментальні процеси впливають на комунікативну модель взаємодії органів державної влади та громадськості, наскільки між ними існує єдине смислове поле. Цей аспект також є актуальним і для оцінки громадськістю змісту державної політики, на яку впливають «знання конвенціонально закріплених стереотипованих норм суспільства, до якого вона належить» [19]. На основі цього формується модель репрезентації діалогічної взаємодії громадянського суспільства з органами державної влади, на підставі чого визначається його роль у процесах формування державної політики.

Діалогічна взаємодія органів державної влади та громадськості є важливим атрибутом демократизації системи державного управління. З іншого боку, параметри такої взаємодії мають здійснюватись на паритетних принципах, гарантуючи повну рівноправність для її учасників шляхом переходу «від вертикальних відносин панування-підкорення до горизонтальної взаємодії у режимі teamwork з його зміною ролей тих, хто здійснює владу, і тих, хто їй підпорядковується» [20]. У такий спо-

сіб діалогічна взаємодія має забезпечити взаємне коригування поглядів, модифікацію інтересів громадськості та пріоритетів діяльності органів державної влади.

На пострадянському просторі апробація діалогу як комунікативного інструменту впливу громадськості на формування державної політики ускладнюється наявністю формальних демократичних інститутів, які об'єктивно стримують діяльність громадянського суспільства, підміняючи його традиційним державно-управлінським PR. Така тенденція є достатньо поширеною в державно-управлінських системах незрілої демократії та слабкого громадянського суспільства, що у кінцевому результаті приводить до появи такої альтернативної форми діалогу, як парадіалог. Останній є парадоксальним соціальним феноменом, який характеризує пост-модерну публічну політику, що здебільшого базується на формально-декларативних принципах публічності, ніж на реально-демократичних. Хоча при цьому, самі представники й органів державної влади, й політичного істеблшменту не заперечують об'єктивну необхідність діалогу як єдиної альтернативи формування ефективної державної політики, здатної протистояти негативному сценарію розвитку країни. У даному відношенні парадіалог є ефективним комунікативним інструментом «м'якого заперечення, (позбавлення сенсу) демократичного процесу при збереженні формальних інститутів демократії» [21, с. 15].

Парадіалог як інструмент комунікативної взаємодії і як «тип квазидіалогічного дискурсу та форма інтерсуб'єктивної символічної взаємодії» у державно-управлінській практиці відіграє надзвичайно важливу роль при розробленні оптимізаційних прийомів комунікативної політики держави. У концепції С. П. Поцелуєва парадіалог слугує «м'яким (але радикальним) засобом неформальної політичної цензури, який певною мірою блокує доступ у публічний простір раціональним судженням про політику» [22, с. 63]. Виходячи із цього, вчений, акцентуючи увагу на розмовній та візуальній формі парадіалогу, відзначає, що «з формально-лінгвістичної точки зору розмовному парадіалогу властива незгода (конфлікт) установок, рвана структура дискурсу з егоцентричної позиції учасників та низьким рівнем їх комунікативної консолідації» [22, с. 88]. Це свідчить про те, що парадіалог є діалогічною взаємодією конфліктного типу, яка включає симуляцію конфлікту за допомогою певних комунікативних (мовних) засобів. У такому контексті парадіалог не слугує потенціалу розвитку громадянського суспільства, а здебільшого перетворюється на форму «мовної демагогії зі стратегічно владними цілями, які саму форму інтерсуб'єктивності перетворюють на інструмент «вербально-силової політики» [2]. Ефектність та сила потенціалу держави сама і проявляється у даному відношенні у подоланні імітації демократичної комунікації та «фаворизації» публічного дискурсу як фактору зміцнення демократичних традицій. Відтак, на нашу думку, парадіалогічна взаємодія органів державної влади і громадськості являє собою регресивність та симуляцію діалогу, що дезорієнтує між ними комунікативний дискурс. У такий спосіб, висловлюючись словами Дельоза, це може призвести до «параноїдальної демократії», яка позбавляє кожного із суб'єктів діалогічної взаємодії персональної відповідальності, що приводить до розузгодженості державно-громадської риторики. «Параноїдальна демократія» базується на псевдоінтересах громадськості, за умови, коли не існує чіткого розмежування між реальною громадськістю та псевдогромадськістю (яка не бажає приймати активну участь

у процесах формування державної політики), замість чого реалізуються «символічні сурогати діалогу». Останні здобувають максимальні шанси для реалізації в умовах реалізації медіалізованої політики держави, яка «забезпечує трансформацію демократичних функцій медіа із інструменту публічного контролю над владою в бізнес, успішність якого визначає ринок, а не визнання громадянського суспільства» [23].

Саме тому одним із найважливіших пріоритетів у реалізації комунікативної політики в державах трансформаційного періоду є формування ефективної медійної системи, яка б з забезпечувала медіалізацію державно-громадської взаємодії. Як результат, це приводить до становлення нової форми демократії – медіакратії («пряма політична влада медіа» та «владний інструмент політичних еліт»), яка приходить на зміну «представницької демократії партій».

Таким чином, здійснений нами аналіз діалогічної взаємодії між органами державної влади та громадськістю у процесах формування державної політики дозволив розкрити специфіку та причини «діалогічного повороту» в державно-управлінській сфері, зміну методологічних принципів розуміння діалогу як стратегічної умови розвитку комунікативного та медійного суспільства, охарактеризувати поняття діалогу з точки зору різних дослідницьких підходів, на підставі чого виокремлено поняття державно-громадського діалогу, наведено зміст діалогічної взаємодії та асиметрії у процесах розроблення публічної політики, розроблено параметри комунікативного конструкту, який має протистояти асиметрії та парадіалогічності у системі державного управління. Подальше дослідження даного аспекту передбачає детальний аналіз електронного врядування як засобу інтерактивної взаємодії органів державної влади та громадськості, що і закладає перспективи для його розроблення в межах вітчизняної державно-управлінської науки.

Література.

1. Каган М. С. Проблема диалога в современной философской мысли / М. С. Каган // Проблемы общения в пространстве тотальной коммуникации. – СПб. : Эйдос, 2008. – С. 44–61.
2. Dialogue: An Interdisciplinary Approach. Dascal M. (ed.). Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2011
3. Преодолевая барьеры. Диалог между цивилизациями. Под ред. С. П. Капицы. – М.: Логос, 2002. – 334 с.
4. Hukner R., Jkobs L. The healing relations. Dialog-gestalt approach / R. Hukner, L. Jkobs. – San-Diego: Gestalt journalpress, 2005. – 255 p.
5. Political Dialogue: Theories and Practices. S.L. Esquith (eds.). Amsterdam-Atlanta, GA: Rodopi, 1996.
6. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс / Пер. с англ./ Общ. ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова. – М. : Прогресс, 2006. – 675 с.
7. Бубнова Г. И. Текстовые категории устного спонтанного диалога / Г.И. Бубнова // Вопросы системной организации речи. М. 2007. – С. 46–105.
8. Geissner H., Sprechwissenschaft: Theorie der mundlichen Kommunikation / H. Geissner / Konigstein. 2011 – 674 p.
9. Frank W., Taxonomie der Dialogen Types // Sprachtheorie, Pragmatic, Interdisziplinases: Akten des 19. Linguisten Kolloquiums Vechta. Lund. – PP. 201–258
10. Конфликты и диалог политических культур в современной России / под ред. А. В. Глухой. – Воронеж:

Воронежский государственный университет, (серия «Монографии», вып. 14). – 2005. – 216 с.

11. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 2005. – 304 с.
12. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин – М. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.runivers.ru/lib/book6226/142216/>.
13. Остин Дж. А. Слово как действие / Дж. А. Остин : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.classes.ru/grammar/159.new-in-linguistics-17/source/worddocuments/_1.htm.
14. Etzioni A. Moral Dialogues in Public Debates // The Public Perspective. 2009. – vol. 11. – №2 – P. 27-30.
15. Баранов, А. Н., Казакевич, Е. Г. Парламентские дебаты: традиции и новации / А. Н. Баранов, Е. Г. Казакевич // Новое в жизни, науке и технике (Сер. «Наука убеждать – риторика»). – М., 2011. – № 10. – 64 с.
16. Журавлев А. Л. Совместная деятельность как объект социально-психологического исследования / А. Л. Журавлев // Совместная деятельность: Методология, теория, практика. – М. : Наука, 2008. – С. 19–36.
17. Казаринова Н. В. Теория межличностного общения как междисциплинарное знание // Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. Межличностное общение. Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – С. 12–29.
18. Баранов Н. А., Крейдлин Г. Е. Иллокутивное вынуждение в структуре диалога / Н. А. Баранов, Г. Е. Крейдлин // Вопросы языкознания, 2010. – № 2. – С. 39–57.
19. Barber B. R. Three Scenarios for the Future of Technology and Strong Democracy // Political Science Quarterly, 1998–1999. – Vol. 113. – № 4. – P. 573–589.
20. Munch R. Dynamik der Kommunikationsgesellschaft. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2005. – 455 p.
21. Ильин М.В. Политический дискурс как предмет анализа / М. В. Ильин // Политическая наука – 3. Политический дискурс: история и современные исследования. – М.: ИНИОН РАН, 2002. – С. 3–57.
22. Поцелуев С. П. Диалог и квадиалог в коммуникативных теориях демократии / С. П. Поцелуев / отв. ред. А. В. Понеделков. – Ростов-на-Дону: Изд-во СКАГС, 2010. – 496 с.
23. От диалога цивилизаций к сотрудничеству и интеграции. Наброски проблемного анализа / ред. С. С. Сулакшин. – М. : Научный эксперимент, 2006 – 488 с.